

gümürlük akademisi edebiyatevi
istanbul okuma grubu
23 ekim 2021 buluşması
imre kertes / "kadersizlik" toplu değerlendirmesi

Bengü Aksoy, (Sunum)

14 yaşında, Yahudi kökenli Macar vatandaşı, odun deposu sahibi bir ailenin çocuğu olan György Köves etrafında şekillenir. György babasının çalışma kampına gidişinden sonra üvey annesiyle yaşar bir Yahudi olarak Shell şirketinde zorunlu diyebileceğimiz bir şekilde çalışmaya başlar. Bir zaman sonrasında -resmi izin belgesi olmasına rağmen- işe giderken bindiği otobüsten indirilerek göz altına alınır. Onunla beraber çalıştığı şirketteki 17 arkadaşı da tutuklanır ve kamplara gönderilir. Kamplara gönderilme esnasında hayvan vagonlarında üzerlerine kapı kilitlenerek bir vagonda aç, susuz, tuvalet gibi en zaruri ihtiyaçlarını karşılamayan koşullarda 80 kişi beraber yolculuk ederler. İnsanları gözlemleyen ve olayları duygudan arınmış objektif anlatımla okuyucuya aktarır. Krematoryum, insanların gaz odasına götürülme ritüeli, banyo yapışlarını, yaşadıkları yeri, çalışma koşullarını, insanların birbirleriyle ilişkisini gözlemler ve yaşar. Çevresindeki insanların çoğunluğunun Yahudi olmasına karşılık birbirlerini anlamadıklarını, dilin Yahudilik karşısında bir engel teşkil ettiğini -iletişim kuramadıklarını- bir Macar olmasına karşın kendisinin Macaristan tarafından kamplara gönderdiği, kendisinin bir Macar olduğu, dinin farklı bir bağlamda düşünülmesi gerektiğini, Milliyet konusundaki gözlemlerini de paylaşır. Kampta bu kadar küçük bir yaşta yaşadığı ağır ve kötü deneyimde ölümün kıyısına gelir, hatta kendinden vazgeçiş yaşar. Budapeşte’li Bandi Strom ve diğer kişilerin, kendisinin günden güne yaşadıkları olayları gerçekçi bir bakış açısıyla aktaran yazar, Almanya’nın savaşı kaybetmesiyle birlikte -Amerikalı bir subayın Amerika veya İsveç’e gitmesini önermesine karşın ailesinin Macaristan’da olması nedeniyle- Macar bir grupla birlikte Budapeşte’ye doğru yola koyulur. Yolda savaştan çıkmış Alman şehirlerinin görünümünü bize aktaran yazar Budapeşte’ye ulaştıklarında kenti betimler ve tramvayda yaşadığı bir olayla hissettiği şeyin “nefret” olduğunu söyler. Toplama kamplarında, insanların bir eşya gibi, kamyon arkasına üst üste atılması ve krematoryumlarda yakılmasına rağmen, kader yoksa özgürlüğün olmadığını ifade eder. Kendi kaderini kendisinin yarattığını söyler ve hayatta kalışını izah eder. Toplama kampı deneyiminden anlam çıkartmak gerekirse mutluluk olarak ifade eder. Bu ironiyi vurgular. Yeni bir hayat kurmasını eski yaşamışlıklarını unutmamasını tavsiye eden kişilere de “Yeni bir hayat kuramam ancak eski hayatıma devam edebilirim” cümlesiyle kurban rolünü kabul etmez, bunun kahramanlık olduğu gösterir esasında bunu yaparak başkaldırışını da ortaya koyar.

Bana göre yazar etkili bir dil kullanarak anlatım gücünü arttırmıştır. Etkili dili ile roman okuyucusunu kitabın içine çekmektedir. Anlatımı sakın, tıpkı “oradaymış da gördüklerini aktarıyor” gibidir. Okuyucu, korkuyu, güvensizliği, kaygıyı yaşar, bazen de bunu doğal bir akışmış gibi hissetmektedir.

Ersin Bolkol

Gyurka 1944 yılında 15 yaşında karşılaştığı kader darbesinde annesi ,babası ve üvey annesi ile olan ilişkisinin de sonuna gelmişti.Yahudilere takılan “sarı yıldız”

“Almanlar, Budapeşte yahudilerini çıkar sağlamak için biçilmiş kaftan görüyorlardı.” İfadesi geçiyor kitapta.

Bu ne anlama geliyor diye Macar tarihinden kısa bir bölüm aktarmak istiyorum.

1920 Haziranında TRIANON Antlaşması ile Macar toprakları parçalandı.Macar toplumunda Sovyetler Birliğine ve Yahudilere karşı hoşnutsuzluk duygusu;1919 yılında kurulan komünist iktidar zamanında gelişmeye başladı.Hitler ,Macarlara Trianon Antlaşmasında kaybettikleri toprakları iade etme sözü verdi.Karşılığında ise Macarlar Almanlara Yahudi politikasında yardımcı olmaya başladılar.1939 yılında “İkinci Yahudi Yasası” mecliste kabul edildi.Birincisi kabul edilmemişti.

Böylelikle Yahudilerin ekonomik ,kültürel ve sosyal hayata katılımı sınırlandırılıyor ve Yahudiliği bir din değil bir IRK olarak tanımlıyordu.

Macaristan’da ki yönetim iki taraflı hem Kızıl ordu karşısında Almanya yı destekleme politikasına devam ederken hem de Batılı güçlerle müzakerelere başladı.Ancak bu politikayı sezen Hitler Macaristan’ı işgal ediyor. Tarih mart 1944.Adolf Eichmann Macaristan daki yahudileri(437402 yahudi) Polonya daki AUSCHWİTZ TOPLAMA KAMPINA gönderdi.

“Kaygısız,mutlu çocukluk yılları “Babasının gidişiyle artık tümüyle sona erdiğini üvey annesinin abisinden öğreniyor Gyurka.

“Yahudilerin ortak kaderinden sende payını aldın”

Babasının gidişinden sonra bir daha okulda açılmadı.Yahudiler için yeni kurallar bir sabah işe giderken otobüsten indiriyor YAHUDİ olanları.

Binanın duvarının en üst ucunda iki sözcük birden:AUSCHWİTZ-BİRKENAU yazıyordu.

Öğrendiğine göre bu yerin ,bu tesisin,yıllardan beri burada bulunduğu,mevcut olduğu ve günbegün kesin olarak aynı şekilde işlediği gerçeği İDİ.

İlk günün ayrıntıları hep daha belirgin hatırlanır.”Katıksız Alman kanı taşıdığı” ayrıcalığına inananlar KIRMIZI ÜÇGEN takıyormuş.Bunlarla aynı insani malzemedен olmadığı sonucuna varıyor.

Toplama Kampını “cehennem” olarak hayal edemez miyiz? Sorusuna. Erdiği cevap bence çok etkileyici çok samimi abartısız...

“Sadece toplama kampını biliyorum cehennemi tanımıyorum”

Her bir zorluğu aşarak bir sonraki zorluğa ulaşmak yani adım adım üstesinden gelebilmek...Hayatta kalmaya çalışmışlar.”Adımlar”Herkes yapabildiği sürece kendi adımlarını attı.

“Bu dehşeti unutmalsın dediklerinde “cevap

“Olan olmuştu hatırlama yetimi zincirlemem mümkün değil di..”

İnsan asla yeni hayata başlayamaz.Sadece eskisine devam edebilir.

Bir kader varsa özgürlük yoktu...

Kendi kaderimizi kendimiz yapmamız(çizmemiz)ise özgürlükdü.

“Ben sadece verili bir kaderi yaşadım” diyor GYORKA

ORADAKİ DEHŞET ANLARI DENEN BACALARDA BİLE DUMAN KESİLDİĞİNDE MUTLULUĞA BENZER BİRŞEYLER VARDI.Bu unutulmaz olarak kalacak diyor yazarımız.

Ayşen Mert

Kitabı okudum, filmi izledim. Benim için kasvetli ama akıcı bir kitap idi,yazarın duygu tanımlamadan olayı anlatması, anlattıklarını bize yaşatması başarılı idi, çok bildiğimiz bir konuyu 14 yaşındaki çocuğun çaresizliği, kabullenışı ile okudum, kara mizah, ironi satırları tebessüm ederken düşündürdü, uzun sürede yazılmış olması bize insanın içi ile yüzleşmenin zorluğunu izah ediyor, tamamen biyografik değilmiş, kurmaca ile harmanlanmış olması anlatılamayan, yazılamayanlarla ilgili düşünmeme sebep oldu, yazmak satırlar arasında soyunmak mı? Kurmaca

okur kazanmak, okunmak için gerekli mi ?

Son satırları çok çarpıcı buldum, mutluluk dar alanda kısa paslaşmalar mı? Daha karmaşık bir dünya içinde geçmiş aklımızda iken mutluluk inşa etmek mi ne kadar kolay olabilir? Ya da geçmişde kalıp bugünü öylesine kabul etmek mi? Yazarın “sıkı kontrol edilen trenler” ki türkçeye çevrilen diğer kitabını okumak ve filmini izlemek istiyorum. Bu kitap acının başka bir tarifi idi.

Şükran Şenol,

Yazar Imre Kertesz ,’in ilk defa bir kitabını okudum. Kadersizlik kitabının konusu, hepimizin bir şekilde bilgi sahibi olduğu bir konu olması, 1933–1945 yılları arasında kurulan kamplarla ilgili daha öncesinde birçok yazılar kaleme alınmış filmler çekilmiştir. Bir çırpıda sayacağım Schindler'in Listesi, Hayat Güzeldir, Piyanist gibi. Bu kitapta sadece yaşadığı acıyı anlatış biçimi farklıydı.

Kitapta 14 yaşında Nazi toplama kampına götürülmesi, orada yaşadığı olaylar ve bir yıl sonrasındaki kurtuluşu anlatılmaktadır. Çocuğun toplama kampına götürüldükten sonra yaşadığı ağır ve insanlık dışı deneyimini (ilk gündeki olaylara tepkisiyle, daha sonraki günlerdeki aynı olaylara tepkisi farklıydı. İlk gün çorbayı içmedi, ikinci gün çorbayı içti 3.gün çorbanın dağıtımını bekledi) yaşadığı ilk günden itibaren yaşadığı korkunç olaylar ve çektiği acıyı, kendisi ile yaptığı iç konuşmaları, geçmiş duyguları, son derece açık ve samimi ve mizahi bir şekilde bir çocuğun ağzından okuyucuları ile paylaşmış olduğunu söyleyebilirim.

Kitabın konusunda ve yaşanan olaylarda roman kahramanı çocuğun etrafında kendisi de dâhil binlerce esirin yorgunluk açlık ve kötü şartlar nedeniyle hayatını kaybeden, gaz odalarına gönderilen insanlar olması ve biz bu acıyı iliklerimize kadar hissetmemize rağmen çok dramatik, travma tik satırlar okumadık. Yazar çok detaylı olarak verdiği insan, mekan ve olay betimlemelerini, çok güzel naif bir şekilde gözümüze sokmadan anlatmış.

Kitap insanın koşullar çokta ağır da olsa o anki sorunlarla baş etmenin yolunu bulmamız gerektiğini düşündürüyor.

Kitapta oldukça altı çizilecek cümle ve yaşama dair yaklaşımlar var.

“Birbirimizi gözden kaybediyoruz, hepimiz birbirimizi kaybediyoruz” (sayfa 125) okurken günümüzde yaşanan koşullar kıyaslamadan kaybettiğimiz insanları düşündüm.

“ Kendi kestanelerini ateşten başkalarına aldırانların ise sözünü bile etmek gereksizdi.” (sayfa: 133) Etrafımızda sabahtan akşama kadar sözü edilen bu tür insanlardan ne kadar fazla olduğunu düşündüm.

“Adım adım ve her adıma yeni baştan alışmak zorunda kalarak ve böylece yine de hiçbir şey anlamamış oldum.”

“Hapishane duvarları bile hayal gücünün kanat çırpınışlarını engelleyemiyor.”

Görüşmek üzere/ sevgiler

Mehtap Uygun,

Nazi toplama kamplarında yahudi dininden olanlara ve diğer azınlıklara yöneltmiş ırkçı şiddeti ve soykırımı anlatan Kadersizlik, okuduğum izlediğim diğer kitap ve filmlerden oldukça farklı olduğunu farketmişim ve keyifle okuduğum bir kitap oldu. Kitabın türü roman olarak geçse de, yazarın 15 yaşında bir çocukken, henüz babasının bir toplama kampına gönderilişine tanık olmasının ardından kendisinin de toplama kampına alınmasıyla başlayan, bir çocuğun en saf duygularıyla başına gelenleri anlamaya çalıştığı ve kampta olup bitenlere kendince farklı anlamlar katmaya çalışarak hayatta kalmaya çalıştığı bir yıllık süreci, yine kendisi en yalın dille, herhangi

bir kurguya gerek duymadan anlattığı otobiyografik bir kitap olduğunu düşünüyorum.

Kitabın üzerimde bıraktığı en büyük etki ise, yazarın yahudi olmasına rağmen kendi diniyle ilgili pek bir bilgisinin ya da ilgisinin olmaması ve ibrance bilmiyor oluşunun yani dindar biri olmamasının yaşadıklarına dair yaptığı çıkarımlarının daha geniş perspektiften olmasını sağlamasıdır. Bu zulme uğramış olan insanların başlarına gelenleri kadere bağlıyor oluşlarını yadsıyarak kitabın ismini de ironik olarak "kadersizlik" koymuş olmasıdır.

Son olarak kitabın filmini de izledim, işin içine kurgu ve seyirciyi daha çok etkileyen travmatik sahneler girdiğinde kitabın değeri daha iyi anlaşılıyor.

İpek Uğur Bilge,

Kadersizlik adlı roman okuması kolay, kabullenilmesi zor bir yaşam oykusu. 19. Yüzyılda yaşanan en büyük , belki de tek, bir eylemin hikayesi. Yazar 14yasında maruz kaldığı, bir yıl süren cehennemi aktarmaya çalışmış, ancak eser olaylar bittikten 15 yıl yazılmaya başlanmış olup bu geçen sürede yazarın olayları daha basit gördüğü kanaatindeyim. Her ne kadar teferruatlı anlatılan Alman kamplarındaki gayri insani davranışlar dehşet verici olmakta ise de diğer yandan yazar çalışma kampında işe yaradığını duyarak, hastahane de gördüğü tedavi, yatak lüksü, hastabakıcıların yardımlarını, hatta akşam üzerleri, çalışma bittikten sonra arkadaşları ile birlikteliğinden mutlu olmuştur. Demek ki, insan başına gelen her olaydan bir mutluluk payı çıkartabilir, ayrıca tüm kötülükler içinde insanı hasletlerini kaybetmemek de mümkün olabiliyor. 14 yaşında bir gencin dehşet yaşadığı, sağlığını kaybettiği, ruhsal bakımda çöktüğü 1yıldan sonra hayata bakış açisi ve uyumu nasıl olur. 1945 yılına kadar tüm gaddarlıkları ile Almanların uyguladıkları üstün ırk amaçlı soykırım gayesine ulaşabildi mi. Dünya Yahudilerden , akıl hastalarından, vs.temizlenebildi mi. Bu gün Almanya gerek ekonomik, gerekse sosyal haklar yönünden Avrupa'nın en ileri ülkesi olsa da, alındaki lekeyi silememistir . Kitabın sonunda, şans eseri sağ kalıp memleketine dönmüş olan yazarın kafa karışıklığı bellidir. Kapitalist sistem gereği kazanç peşinde koşan bir gazetecinin genç bir çocuğun dehşet anılarına talip oluşu utanç vericidir. Kertisz'in bu romanı yazdığı tarihte bile duygularının tam aydınlanmış olmadığı kanaatindeyim, zira kamptan bahsederken yaşamın orada daha sade ve daha duruydu demektedir. Sürdürülebilir olmayan hayatını sürdürmeye çalışacağını belirtip, eğer bir kader varsa o zaman özgürlük yoktur demektedir.

Şebnem Balaban,

İmre Kertesz 'in okuduğum ilk kitabı "Kadersizlik" beni çok etkiledi. Bildiğimiz olayların, gerçek hikayeyi yaşayan birinin duygularını katmadan anlatması enteresan geldi. Babasının toplama kampına gidişini bile anlamayan, 14yasındaki macar asilliyahudi çocuk birkac gün sonra otobustan indirilip (esir) çalışma kampına götürülmesine bir anlam veremez. Hatta okadar iyimserlik ve sabırla kabul ederki, bu beni sasirtti. Yahudilerin yaptığı açıklama, kaderin onları burada olmalarını istediğini söylerler. Tanrının daha önceden işlenen günahları yüzünden uygun gördüğünü, bu yüzden sabırla herseyi kabul etmeleri gerektiğini söylerler. Tanrının onlara yardım edeceğini düşünürler. Kamptan kurtulan kişilerden biri olmuştur. Yahudi hiçbir şey anlamıştır Özgürlük olan yerde kaderin olmadığını düşünmüştür. Kendi adımlarını sadece kendinin atacagını da anlamıştır. Yaşamak icinde her türlü görüşü kabul ediyordu.

Nigar Günsoy,

İmre Kertesz'i otobiyografik romanı Kadersizlikle tanımış oldum. Şimdiye kadar 2. Dünya savaşı ve toplama kamplarıyla ilgili onlarca film seyretmiş ve kitap okumuş biri olarak yazarın kamplara ve savaşa bakış açisi çok farklı geldi. Dili gayet akıcı ve yalın. Gözlemi çok

kuvvetli.Roman, Gyuri Köves adlı 15 yaşındaki Macar yahudisi bir çocuğun toplama kamplarında yaşadıklarının hikayesi.Burada gördüklerinden çok,hislerini ve düşündüklerini yazmış.Duygu sömürsü yok.Dehşet yok.Sadece kaderine boyun eğmiş bir çocuğun kampın şartlarına uyum sağlayıp,hayatta kalma mücadelesi ve anlam arayışı var.İbranice bile bilmeyen birinin Naziler tarafından neden farklı görüldüğünü ve Yahudi düşmanlığında bir türlü anlayamıyor.Zaten yaşananların hiçbir zaman makûl bir açıklaması yok Ayrıca, kitapta toplum eleştirisi de var.Kamplara sevk sırasında Macar memurların,Yahudilerin ellerinden herşeylerini almaları, Budapeşte ye döndüğünde,insanların duyarsızlığı,komşuların davranışı gibi.. Ve romanın sonunda kampa özlem duyması ve orada olmak istemesi beni en çok etkileyen cümlelerden biri oldu. Sonuç olarak yazar,okunma kaygısı olmadan,hiç abartmadan ,sadece gerçekleri dile getirmiş.Bende beğenerek okudum.

Semra Kılıçtepe,

Yeni tanıştığım bir yazar oldu .Kitabı maalesef son günlere bırakmanın sonucu bitiremedim.

Aslında ikinci cihan savaşı yılları gem film hem kitap olarak ilgimi çekmiş ,zevkle okumuş ,seyretmişimdir ,tabi büyük bir insanlık dramına içim sızlayarak ...

Ama bu kitapta anlatıcının bir çocuk olması ve kampa gidene kadarki zaman diliminde olaylara hep bir oyun gibi görüp iyimserce bakması içimi daha çok acıttı ,sonunu tahmin etsem de bilmediğim için maalesef çok fazla yorum yapamıyorum .

Yalnız farkediyorum ki kutsal kitap okumalarımızdan sonra Yahudileri ve onlara karşı takınılan tutumları çok daha fazla anlayabiliyorum .Lajos amcanın Tanrının bize uygun gördüğünü kabullenmeliyiz sözü ,Tanrının kudretinin hepsinin üzerinde olması ,Daha sonra vaizin konuşmasındaki atalarının suçlarının kefaletini ödüyor olmaları ve boyun eğip tanrıya küsmemeli ,hep aylardır okudugumuz kutsal kitap öğretilerini doğruluyor .

Ve tabi bütün bunların anlatıcı tarafından söylediği şu cümleyle bir çeşit eleştirileri ,-birşey dikkatimi çekti bu anlatılanlar somut olarak ne yapabileceğimize hic değinmiyordu.

Sonuç olarak bütün dinlerin çekilen acılara mani olmaya değil onlara dayanma gücü vermeye daha fazla yaradığını düşünüyorum .

Merih Sütlaş,

Kitabı okurken de bitirdikten sonra da aklımda hep aynı soru vardı; şu ana kadar okuduğumuz ya da seyrettiğimiz onlarca nazi dönemi, yahudi soykırımını, gaz odaları, toplama kampları hikayelerinden farkı ne?

Tabii ki yazarın tek bir kitabını okuyarak değerlendirme hakkını kendimde görmesem de anlatılanlar üzerinden bir “totaliterlik” eleştirisi çıkarmak pek de mümkün değil. Yazarın bizzat deneyimlerinden yola çıkarak kurguladığı romanın “anı kitabının” ötesine geçmediğini düşünüyorum. Bir söyleşideki “Oradan, birkaç alaycı hikâye dışında, hiçbir şey getirmedi; bu da utanç verdi bana. Kaldı ki, bu yeni deneyimle ne yapacağımı bilmiyordum.” cümlesinden yola çıkarsak kurgusal kısmını tamamlaması da 13 yılını almış. Okuyucuyu işkence ve şiddet olaylarını anlatarak dehşete düşürmek istemediği açık, daha çok olup bitenin tam da farkında olmayan bir gencin toplama kampındaki yaşadıklarına, gözlemlerine, yaşananları anlamlandırma çabasına tanıklık ediyoruz.

Kuru, uzun ve “- “ ayrılmış iç içe cümle yapısı zaten oldukça iç karartıcı konuların okunmasını daha da zorlaştırmış, orijinalinden okuyamadığımız için bunun çeviri kaynaklı olup olmadığına karar vermek de zor.

Yine de okurken daha önce üzerinde hiç düşünmediğim ayrıntılar yakaladım. En ilginç gelenlerden biri toplama kamplarındaki insanların farklı ülkelerden geldikleri için “dil birliklerinin” bulunmaması meselesi oldu. Bunun dayanışma, direnme, hayatta kalma üzerindeki etkisi ne olabilir?

Bir diğer mesele; bacağına oluşan yaranın bakılamayacak kadar vahim bir hal almasına rağmen acının ve ağrının onun üzerindeki etkisinin azalmasında ölüm korkusunun azalmasının ve yaşananları kabullenmenin payı nedir?

Kendisi ile yapılan röportajda söylediği ““Auschwitz her yerde!” cümlesinden yola çıkılarak toplama kamplarında yaşananlar ile savaş sonrası dönemde boğaz tokluğuna çalışanların gündelik hayatları arasındaki koşutluklar başka bir kurgu ve dil ile daha çok ortaya çıkarılabilir miydi?

Yine röportajda söylediği “antisemitizm Auschwitz den sonra başka bir şey ve hala antisemit olanlar yeni Auschwitz isteyenlerdir, bu nedenle Holokost detaylı incelenmeli. Yeni olan antisemitizm değil, yeni olan totaliterim ve dinamizmini nefretten alıyor” tezini biz romandan çıkarabilseydik farklı bir soykırım anlatısı çıkarmıydı?

Kitabın son satırındaki “Eğer sorarlarsa. Eğer kendim bile unutmuş olmazsam” cümlesi aslında yazarın derdinin kendini sağaltmaktan çok tarihe not düşmek olduğunu ortaya koyuyor, bu da oldukça kıymetli.

Görüşmek üzere...

Cevat Onursal,

KADERSİZLİK KADER Mİ?

Okuyanların , sinema meraklılarının yabancıları olmadığını, hatta okurken, izlerken deja-vu duygusu yaşadığı bir konuyu ele alıyor Kadersizlik.

Yahudileri ,çingeneleri,eşcinselleri ve engellileri katletmeyi kendilerine hak gören ,bu katliam için sırasını bekleyenleri de kimliksizleştirilip yaka numarasına indirgeyen Nazizmin vahşi yüzüne şerbetlenmiş olsak da , sanırım sizler de bencileyin okurken iç sıkıntısıyla zaman zaman kitabı elinizden bırakmak zorunda kalmışsınızdır.

Bunca insanlık dışı yaşanmışlıkları,bunca vahşeti sakın,yer yer ironik bir dille anlatması belki de , okurun içine düşeceğini sezdiği dehşet duygusunu hafifletmek için yazarın özellikle geliştirdiği bir dil olmalı .

Kitap ,her ne kadar "roman" olarak sunulsa da , Dul Bir Kadının Öyküsü 'nde olduğu gibi " anı roman" , olarak adlandırılmaya daha yakın olduğunu düşündüm.

Ana temanın dışında ,toplumsal değişimin baskısı,aile sorunları,"ait" olunan cemaat, ırk vb.'nin insana etkisi,"aidiyeti kabullenme,,"aidiyeti reddetme" , bir ergenin bunlarla başetme sürecinde yaşadıkları hoş betimlemelerle, hoş

benzetmelerle anlatılmış.

Aile reisinin olacakları sezip işini ortağına devretmesini bir yana bırakırsak kitabın neredeyse yarısı olan 89.sayfanın altına şöyle bir not düşmüşüm," Bunca yaşananlara rağmen olabilecekleri hiç sorgulamamaları, anlamsız bir iyimserlik ya da kabullenmişlik içinde olmaları yaşadığımız günlere ne çok benziyor."

Kitabın son bölümünde ele alınan , toplama kampından kurtulanlara , toplama kampını yaşamayanların "kavuşması" bu kavuşmanın bir yabancılaşmadan başka bir şey olmadığını o kadar etkileyici olarak işlenmiş ki,okur olarak sormadan edemedim,"Onca yaşanmışlıktan sonra nerede duygudaşlık nerede aidiyet duygusu?"

Ve kitabın adı:

İlkokul öğretmenim, kader de ,şans da yoktur, her insan kendi kaderini belirler, kendi şansını yaratır derdi...

Gülayşen Erayda,

Kadersizlik romanında yazarın yumuşacık diliyle, gençliğinin verdiği iyimser duygularla bir yolculuğa çıktığını düşünüyorum. Roman akışı içinde beni en çok etkileyen yazarın bacadan çıkan duman ve koku sayesinde başlarına gelenleri ilk kez fark ettiği anladığı an oldu. Bu bölümde uzun bir süre durakladım, düşündüm uzun uzun. Bir de gerilimin çok arttığı final bölümünde heyecandan heyecana sürüklendim. Romanın üzerimdeki etkisi büyük oldu. O gencecik insanın çevresini tanımlama, anlama sürecinde çektiği sıkıntılar, savaşın, gaz odalarının , askerlerin, masum insanların çaresizlikleri arasında gidip geldim. Roman kahramanının kurtuluşu bir nebze olsun içimi ferahlatsa da vahşice öldürülen onca insanın yükünü omuzlarımda hissettim. beni çok etkileyen başka bir yanı bunca sertlik, kötülük içerisinde roman kahramanının içinde taşıdığı iyilik, umut oldu. Bu çatışmadan doğan gerilimle okuduğumu, bazı sahnelerin içime resmedildiğini rahatlıkla söyleyebilirim. Çok beğendim çok...

mustafa sütlaş

kitabı okumaya başladığımda aklıma ilk olarak, bodrum gümüşlük grubunda bu dönemin ilk buluşmasında "*gürültülü yalnızlık*" adlı kitabını konuştuğumuz çek yazar **bohupil hrabal** (28 Mart 1914 – 3 Şubat 1997) geldi. imre kertesiz'den 15 yaş büyük bu çek yazarın ilk okuduğum kitabı "*sıkı kontrol edilen trenler*" çek cumhuriyeti'nin ikinci paylaşım savaşı'nda almanlar tarafından işgâli altındayken ve savaşın sonlarına doğru geçen bir olay anlatıyordu. kasabasındaki tren istasyonuna memur olarak giren genç bir çocuğun, kendisine, ailesine ve çalıştığı yere dair duygu ve düşünceleri, orada yaşadıkları olaylar ve bu sırada gerçekleşen bir sabotaj eylemine katılımı, tıpkı imre kertesiz'in "kadersizlik"teki kahramanı **gyuri koves**'in anlattığı gibi romanın kahramanı **miłoš hrma** tarafından anlatılıyordu.

her iki romanda da '*çocuk-ergen-geç*' bir insanın naifliği, acemiliği ve cahilliği romanların en önemli boyutunu oluşturması dikkâtimi çekmiş ve benzerliklerini olaylardan daha çok anlatım, ifade açısından kurmuştum.

aynı şeyi polonyalı yazar **jerzy kosinski** (14 Haziran 1933 – 3 Mayıs 1991) de yazdığı "*boyalı kuş*" adlı romanında yaşı gyuri'den de küçük kahramanının gözünden savaşın ve savaş dönemindeki gündelik yaşamın tüm acımasızlığıyla dile getiriyordu. burada şiddetin dillendirilme biçimi ve çocuğun zaman zaman şiddete katılımı kadersizlik'ten farklı yönlerini oluşturuyordu.

sonrasında aklıma gelen bir diğer kitap aslında bir roman olmayan, ama konuyla ilgili romanları da olan italyan yahudisi **primo levi**'nin auschwitz başta olmak üzere toplama kamplarında yaşananlar, özellikle de almanlarla işbirliği yapanlar ve kamplarda görev yapan *kapo* adı verilen tutuklulara dair kaleme aldığı "*boğulanlar kurtulanlar*" adlı kitabıydı. burada yalnız vahşet değil, ama bu sürece doğrudan aktif olarak, ya da tavırsız kalan insanlar irdeleniyor ve insanlık/insancılık temelinde çok çarpıcı ve ağır bir tablo çiziliyor ve eleştiriliyordu. 1987 yılında tam altmış sekiz yaşında intihar ederek yaşamını sonlandıran yazarın bu tutumunda kuşkusuz yaşadıklarının etkileri de söz konusuydu.

primo levi'nin henüz okumadığım "*bunlarda mı insan*" adlı romanının arka kapağında şunların yazılı olduğunu okudum:

"1919'da torino'da doğan ve kimya öğrenimi gören primo levi, ikinci dünya savaşı sırasında

kuzey italya'da faşizme karşı direnen arkadaşlarına katıldı. italyan yahudisi kimliğini saklamayınca önce fisololo'daki toplama kampına, orada geçirdiği iki ayın ardından da, 1944'de, beraberindeki altı yüz elli kişiyle birlikte auschwitz toplama kampı'na gönderildi. 24 yaşındaydı. O altı yüz elli kişi içinden hayatta kalmaya başaran yirmi kişiden biri oldu. hayatının geri kalanında en büyük önceliği, insanüstü denilebilecek bir azimle, tüm gördüklerini, yaşadıklarını aktarmak, nazilerin ölüm saçan deliliğinin, unutuşun karanlığında yok olmasına engel olmak oldu.

'bunlar da mı insan', nazi zulmünün, toplama ve ölüm kampları cehenneminin, insanın insana uyguladığı akıl almaz fiziksel ve manevi şiddetin olağanüstü bir nesnellikle dile getirildiği bir metin ve yitip giden milyonlarca canın çığıdır. ölüm saçan mukteditlere karşı inanılmaz bir yaşamı olumlama direnciyle dolu, eşi bulunmaz bir tanıklığın kitabıdır. insana dair gerçekle yüzleşmek vicdanı sızlatır, can yakar, evet, ama unutmamak, unutturmamak da onuruyla yaşamak isteyen insanın önceliğidir."

bu üç kitabın yazarlarının ve kahramanlarının yahudi olmaları ve aynı dönemin çok önemli bir olayını dile getirmeleri de kitaplar arasında bağ kurmanın önemli bir neddedir. ama bir başka koşutluk daha vardır: her üçü yazar da yaşamlarını intihar ederek sonlandırmışlardı.

imre kertesiz ile yapılan bir söyleşiyi okuduğum sırada, ünlü ispanyol yazar **jorge semprun**'dan söz edildiğini göründe, bu kez de onun fransızca olarak yazdığı ve yıllar önce okuduğum ilk romanı "*büyük yolculuk*" (le grand voyage) aklıma geldi. kertesiz'le birlikte aynı dönemde buchenwald toplama kampında olan semprun'la(44904) kertesiz'e (64921) kamp yöneticileri tarafından verilen numaraların yakınlığı, zamansal olarak da yakın tarihlerde orada olduklarını ama o zaman karşılaşmadıklarını düşündürdü bana. tabii yazdıklarının aradında önemli bir fark var: semprun'un kahramanı "gerard" bir yahudi değil, bir komünist, dahası bir militan. oysa kertesiz'in kahramanı gyuri'nin temel özelliği sadece yahudi olması. üstelik ibrance ve kiddiş dilini bilmeyen bir yahudi. ama her ikisinde anlatılan hikâye bu tür ayrımların oralara atılanlar açısından bir fark olmadığını gösteriyor.

aralarındaki bir diğer farkı ise yaşananların anlatım biçimi şekillendiriyor. kertesiz'in romanını farklı kılan şey başta da belirttiğim gibi gyuri'nin yaşı, yetiştirilme biçimi, aldığı kültür ve insani değerlerle, eğitiminin onun hikâyesini, yanı hem anlatılanları, hem de anlatılış biçimini belirliyor.

gyuri önyargısız bir insan ve sahip olduğu değerlerin ve kendisiyle yapılan anlaşmaların kurallarının dışına çıkmamayı yeğleyen, bunu ilke edinmiş bir genç. örneğin çalışmak onun için çok önemli, hattâ bir görev. üstelik çalışması gereken yer neresi ya da patronu kim olursa olsun onun açısından aynı: verilen görevi yerine getirmek, düşünerek kendisi için en doğru ve iyi olanı yapmak da öyle. yaşadıklarını da bu bağlamda bir gözlemci olarak ve görevlerinden birisi bu olduğu için aktarmayı yeğliyor. ama gözlemediklerindeki kimi ayrıntılar okuru aslında onun düşüncesini anlatmaya da imkân tanıyor. gyuri, yığının içinde bir unsur, sürünün bir parçası olanın ötesinde bir "birey" olmaya çalışıyor. kuşkusuz bu çok zor ve acılarla dolu bir süreç.

bu anlatımda ah edip vahlanan, her şeyden yakınan bir anlamda "fukara edebiyatı" yapılmıyor. benzer biçimde yargılayan, suçlayan, eleştiren ve cezalandırıcı bir yaklaşım, başka bir deyişle "doğrucu davut'un ilâhi söylemlerinin" benimsenmesi de söz konusu değil. gyuri'nin bunlar kadar önemli ve kaçındığı bir başka unsur da "itiraz, isyan ve müdadele eden kahraman" olmak. gyuri, en son söylediğim özellikleri bağlamında iki davranıştan da özellikle kaçınıyor: birincisi bu süreçte birileriyle birlikte "ortak ve birlikte" bir şey yapmak, özellikle de "itiraz/isyanın örgütlemekten", ikincisi de yaşamını risk altına alacak şeylerden kaçınmak.

ama bu tutumları bir "kaçış edebiyatı" yaptığı anlamına de gelmiyor. belki biraz da şanslı ve başta yaşadıklarının savaşın sonuna denk gelmesi gibi bazı avantajlarını iyi kullanıyor. ancak

yaptığı gözlemler, yaşananların başka türlü de olabileceğini düşündürdüğü gibi sonunda şu iki duyguyu bir arada yaşadığını anlatma noktasına getiriyor onu: ilki hemen herkese yönelik bir "nefret", ikincisi ise romanın sonunda dile getirdiği "toplama kamplarında yaşadığı mutluluk". ikincisinde kuşkusuz bir ironi söz konusu. ama ironiye temel olan unsur ise tümüyle gerçek. çünkü, eğer sadece söyleneni yaparsan, üzerinde düşünmezsen mutlu olursun gerçekten de. başka bir deyişle "bilginin acıttığı" gerçeğinin farkında.

kertesiz ve semprun'un romanlarının karakter özellikler ve öncelikleri yönleri farklı olsa da iki baskı döneminde kafalarda gezdirilip yazılması da birbirine koşut biçimde hem içerikte anlatılan "alman faşizmi"nin, hem de romanların yazıldığı dönemlerde söz konusu olan ispanyol faşizmi ile macaristan'ın rusların kontrolünde olduğu dönemdeki stalinist baskı ya da faşizminin etkilerinin bu romanlarda görülmesine imkân tanıyor. en azından bilinçdışının etkileri ile romanların görünür hâle gelme süreçlerindeki bazı benzerlikler bu romanları değerli kıran unsurlar arasında.

kapitalizm ulus devleti geçilmesi gereken zorunlu bir aşama, o devlete kayıtsız şartsız aidiyeti de o devletin coğrafyası içinde yaşayan halklar tarafından bir zorunluluk olarak tanımlamıştır. 19. yy'ın sonu ve 20. yy'ın ilk yarısı bununla ilgili zorlamaların ve bu zorlamalardan kaynaklanan zulüm, eziyet, cinayet, katliam ve soykırımların olduğu dönemdir. kapitalizm başka benzer ekonomik yapılarda olduğu gibi tarihini kanla yazmıştır. çoğu zaman bir kurtuluş olarak gündeme getirilen ulusal kurtuluş savaşlarının azlında ve özünde kapitalizmin en önemli hedef ve gereksinimi olan sermayenin büyütülmesi sürecinde bir olanak olmuş, bu durum hem sömürgecilğin yeni bir biçimi olarak devletsiz halkların ve topluluklarının kaynak ve değerlerini kendisine katmış, hem de bu topluluk ve halklara yönelik eziyet, zulüm, tahakküm, tehcir ve soykırım uygulamalarına yol açmış, dahası bunu meşru hâle getirerek, kapitalizmi uygulayan merkez ülkelerin kendi halkları açısından kabul edilir, tolere edilir, benimsenebilir, savunulabilir, uygulanabilir, hatta katılabilir bir eyleme dönüşmüştür. işte kertesiz aslında alman faşizmini anlatırken romanının sonunda yaptığı ironik eleştiri ile "tüm bunlar başka türlü olabilirdi" derken bunu kastetmektedir.

kertesiz'in edebi açıdan değerini aldığı nobel ödülü, diğer yapıtları da ortaya koymaktadır. bu bağlamda kadersizlik romanından daha önce okuduğum "*pir polisiye öykü*" adlı novelası da bana, onun özgün bir yazar olduğunu düşündürmüştü. burada kendi yurttaşına yönelik komplo kuran bir diktatörün, resmi polis güçlerinin, içinde yer aldıkları sistemi korumak için neleri nasıl yaptıklarını yine kadersizlik'te olduğu gibi bu işlere çok aşina olmayan ama öğrenen bir polis memurunun katkı ve katılımını anlatmaktaydı. polis memurunun trajik komik yaşamı ve sonunun ortaya konuluş biçimi, bu hikâyenin geçtiği ülkenin romanda ima edildiği gibi bir latin amerika ülkesi değil de macaristan olduğu düşünüldüğünde çok güçlü bir eleştiriyi ortaya koyan bir metin kılmaktadır.

yazarın bu romandan yapılan filmin senaryosuna yaptığı katkı da aslında romanda anlatmaya çalıştıklarının görsel hâle getirilmesi açısından önemini ortaya koymaktadır. gyuri'yi oymayan karakterin oyunculuğu yanında, onun tutum ve davranışlarındaki apati/duyarsızlığa varan yaklaşımı gösterilerek aslında romana egemen olan ironinin vurgulanmasına imkân vermektedir.

roman bağlamında şu konular da ayrıntılı ele alınmalı ve tartışılmalıdır:

- soykırım nedir? ("ermeni soykırımı" ve "kürtlere yönelik uygulamalar")

- üstün ırk var mıdır? yoksa devletler kendi ırklarını özel/korunmuş ırk olarak mı adlandırmaktadırlar? bu bağlamda etnik özellikler (türkler, kürtler, çingeneler, göçmenler, diğer toplumsal kimlikler); politik düşünce ve aidiyetler (komünistler, sosyal demokratlar), ötekileştirilen kesimler (lgbti+, eşcinseller), bazı insankıık hâlleri hastalar(özellikle genetik hastalıkları yaşayanlar; öjeni), tüm farklı/öteki olanların yaşadıkları?

- faşizm ve şiddet modern devlet/yaşam/kapitalizm'in içkin bir sorunsalı, her bireyin bir şekilde katıldığı bir gerçeklik mi?